

УДК 336.2

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-2-37>**Яструбецька Л.С.***кандидат економічних наук, доцент
Львівського національного університету імені Івана Франка***Yastrubetska Lesya***Ph.D. in Economics, Associate Professor
Lviv National University named Ivan Franko*

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ГІБРИДНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНФЛІКТ

UNFAIR COMPETITION AS A HYBRID FINANCIAL CONFLICT

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано необхідність пошуку шляхів протидії недобросовісній конкуренції, кількість випадків якої зросла в умовах фінансової кризи, спричиненої пандемією Covid-19. Автором розглянуто підходи науковців до розуміння сутності недобросовісної конкуренції та особливості її законодавчого регулювання. Здійснено аналіз впливу недобросовісної конкурентної поведінки на фінансово-господарську діяльність підприємств в Україні. Визначено ключові прояви недобросовісної конкуренції як одного із найбільш поширених видів гібридного фінансового конфлікту, зокрема: економічне шпигунство, вплив на споживачів шляхом маніпулювання інформацією, підробка продукції конкурентів, підкуп і шантаж, корупція, фінансове шахрайство. В статті досліджено найбільш поширені види недобросовісних дій, які здійснюються з метою досягнення неправомірних переваг у конкуренції. З метою протидії недобросовісній конкуренції обґрунтовано необхідність дотримання балансу фінансових інтересів учасників ринку, зокрема акцентовано увагу на необхідності здійснення конкурентної розвідки з метою інформаційної обізнаності про ймовірні загрози зі сторони конкурентів та захист внутрішнього середовища підприємства від економічного шпигунства.

Ключові слова: фінансова безпека суб'єктів підприємництва, гібридний фінансовий конфлікт, конкуренція, недобросовісна конкуренція, конкурентна розвідка, економічне шпигунство.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснована необходимость поиска путей противодействия недобросовестной конкуренции, количество случаев которой возросло в условиях финансового кризиса в связи пандемией Covid-19. Автором рассмотрены подходы ученых к пониманию сущности недобросовестной конкуренции и особенности ее законодательного регулирования. Осуществлен анализ влияния недобросовестного конкурентного поведения на финансово-хозяйственную деятельность предприятий в Украине. Определены ключевые проявления недобросовестной конкуренции как одного из самых распространенных видов гибридного финансового конфликта, в частности: экономический шпионаж, влияние на потребителей путем манипулирования информацией, подделка продукции конкурентов, подкуп и шантаж, коррупция, финансовое мошенничество. В статье исследованы наиболее распространенные виды недобросовестных действий, которые осуществляются с целью достижения неправомερных преимуществ в конкуренции. С целью противодействия недобросовестной конкуренции обоснована необходимость соблюдения баланса финансовых интересов участников рынка, в частности акцентировано внимание на необходимости осуществления конкурентной разведки с целью информационной осведомленности о возможных угрозах со стороны конкурентов и защиты внутренней среды предприятия от экономического шпионажа.

Ключевые слова: финансовая безопасность субъектов предпринимательства, гибридный финансовый конфликт, конкуренция, недобросовестная конкуренция, конкурентная разведка, экономический шпионаж.

ANNOTATION

Effective fight against unfair competition is one of the priorities of state policy and development strategy of each business unit. At the same time, in today's difficult economic environment, exacerbated by the Covid-19 pandemic, many businesses face numerous hybrid financial conflicts, including unfair competition. In this context, the article substantiates the need to find new ways to combat this destructive phenomenon. The author considers the approaches of scientists to understanding the essence of unfair competition and the peculiarities of its legislative regulation. An analysis of the impact of unfair competition on the financial and economic activities of business entities in Ukraine. The article notes that with a fairly broad interpretation of the essence of the concept of «unfair competition» is not always possible to correctly classify certain methods of competition. Blurred boundaries between healthy and unfair competition are a prerequisite for hybrid financial conflicts. The author identifies key manifestations of unfair competition, in particular: economic espionage, influence on consumers by manipulating information, counterfeiting competitors, bribery and blackmail, corruption, financial fraud. Technologies of interaction of unfair competitors with employees of the victim enterprise in order to obtain its confidential financial information are described. These are various negotiations, which often take place through bribery or with elements of psychological pressure, in particular, intimidation, blackmail. In addition, it is determined that in the implementation of unfair competitive activities are actively used technologies of interaction with government agencies and due to corruption mechanisms gain a competitive advantage. Technologies of interaction with the media are also revealed, the purpose of which is to form a favorable public opinion for competitors about the activities of the victim enterprise and to compromise the management of the business entity and products or services offered by it on the market. The article examines the most common types of unfair actions that are carried out in order to achieve undue advantages in competition. In order to counteract unfair actions by competitors, the need to balance the financial interests of market participants is justified, in particular, emphasis is placed on the need for competitive intelligence to raise awareness of potential threats from competitors and protect the internal environment from economic espionage.

Key words: financial security of business entities, hybrid financial conflict, competition, unfair competition, competitive intelligence, economic espionage.

Постановка проблеми. Структурні перетворення, що відбуваються в Україні, ускладнені політичною нестабільністю та фінансовою кри-

зою внаслідок пандемії Covid-19 призводять до обтяжливих наслідків для ділових одиниць і зумовлюють поширення фінансових конфліктів між підприємствами та суб'єктами їх ринкового оточення. Внаслідок стрімкого пришвидшення інформатизації економічних процесів, а також зростання соціальної напруги та високого рівня криміналізації суспільства, фінансові конфлікти в підприємницькій діяльності набувають гібридного характеру. Все частіше такі протистояння між суб'єктами господарювання здійснюються із застосуванням при їх вирішенні як традиційних інструментів, так і методів протиправної поведінки, зокрема шпигунської економічної діяльності, шантажу, кіберзлочинів тощо.

Одним із різновидів гібридного фінансового конфлікту є недобросовісна конкуренція, яка завдає шкоди не лише підприємству, щодо якого порушені норми ділового етикету, але й споживачам та державі в цілому в зв'язку із погіршенням іміджу країни у світовій вимірі. Тому ключовим принципом забезпечення свободи підприємницької діяльності є державний захист конкуренції, недопущення зловживання монополістичним становищем на ринку та неправомірного обмеження конкуренції, а також будь-яких інших проявів недобросовісної конкурентної боротьби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження конкуренції та способів її захисту присвятили свої праці як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема О. Бакалінська, О. Безух, З. Борисенко, О. Городов, Ю. Трунцевський та інші.

Мета статті. Водночас методи протидії недобросовісній конкуренції в умовах гібридних загроз є на сьогодні не достатньо розробленими, що, своєю чергою, актуалізує дослідження особливостей захисту конкуренції в Україні з метою пошуку шляхів мінімізації проявів недобросовісної конкурентної боротьби.

Виклад основного матеріалу. Фінансові кризи локального чи глобального масштабу завжди загострюють економічне суперництво між суб'єктами господарювання, що призводить до поширення використання учасниками ринку недобросовісних конкурентних дій. Це знижує рівень фінансової безпеки підприємств, під якою розуміємо не лише фінансовий стан, який дає змогу найбільш ефективно використовувати їх фінансові ресурси та протидіяти загрозам внутрішнього та зовнішнього середовища, а й такий стан підприємства, при якому, погоджуючись із думкою окремих вчених [13], забезпечується гарантований захист від негативного впливу на нього контрагентів (конкурентів, кримінальних угруповань і т. д.), а також досягнення конкурентних переваг.

Початком розвитку законодавства про недобросовісну конкуренцію в європейських країнах стала Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. [6], в якій

містяться положення про те, що всі країни-учасниці зобов'язані протистояти недобросовісній конкуренції. В Україні відносини, пов'язані з захистом від недобросовісної конкуренції, регулюються Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [7], Законом України «Про захист економічної конкуренції» [8], Законом України «Про Антимонопольний комітет України» [9], Законом України «Про публічні закупівлі» [10]. Однак, незважаючи на наявність значної законодавчої бази в сфері захисту економічної конкуренції, кількість випадків недобросовісної конкурентної боротьби щороку збільшується і, як вірно зауважує в своїх дослідженнях З. Борисенко [3, с. 32], чим більше загострюється конкурентна боротьба, тим серйознішими є прояви недобросовісної конкуренції. Це чинить вагові деструктивні наслідки на фінансові результати суб'єктів підприємства. Як справедливо зазначає О. Бакалінська [1], на високо конкурентних ринках зростає непередбачуваність поведінки суб'єктів господарювання, що, своєю чергою, спричиняє порушення рівноваги окремих виробничих процесів, факторів виробництва, цін. Так, згідно результатів опитування керівників українських підприємств, проведеного РvC у 2020 р., недобросовісна конкуренція є одним із трьох економічних злочинів, які мали найбільш суттєвий вплив на функціонування суб'єктів підприємства, враховуючи як фінансові збитки, так й інші негативні наслідки (див. рис. 1).

Як видно з рис. 1, недобросовісна конкуренція становила значний вплив на фінансово-господарську діяльність у 13 % опитаних суб'єктів підприємства.

Водночас, серед науковців й досі не вироблено єдиного підходу до розуміння сутності поняття «недобросовісна конкуренція», зокрема в економічній літературі присутні такі погляди на його тлумачення:

– недобросовісна конкуренція – це такі методи підприємницької боротьби, націлені на отримання переваг у конкуренції, які застосовуються через порушення чинного законодавства, професійних та етичних норм і вимог добропорядності, розумності й справедливості [3, с. 32];

– недобросовісна конкуренція – це антиконкурентні дії суб'єктів господарювання чи бездіяльність, пов'язані з порушенням чинного законодавства, торгових правил та звичок, прав на інтелектуальні продукти, вимог добропорядності і справедливості шляхом вчинків, здатних ввести громадськість в оману, дискредитувати конкурента [2];

– недобросовісна конкуренція – будь-яка зумисна дія, що суперечить діловому етикету, професійній етиці чи доброчесності при здійсненні господарської діяльності в цілях конкуренції, яка спричиняє або може спричинити шкоду [5];

– нечесна конкуренція – це діяльність гос-

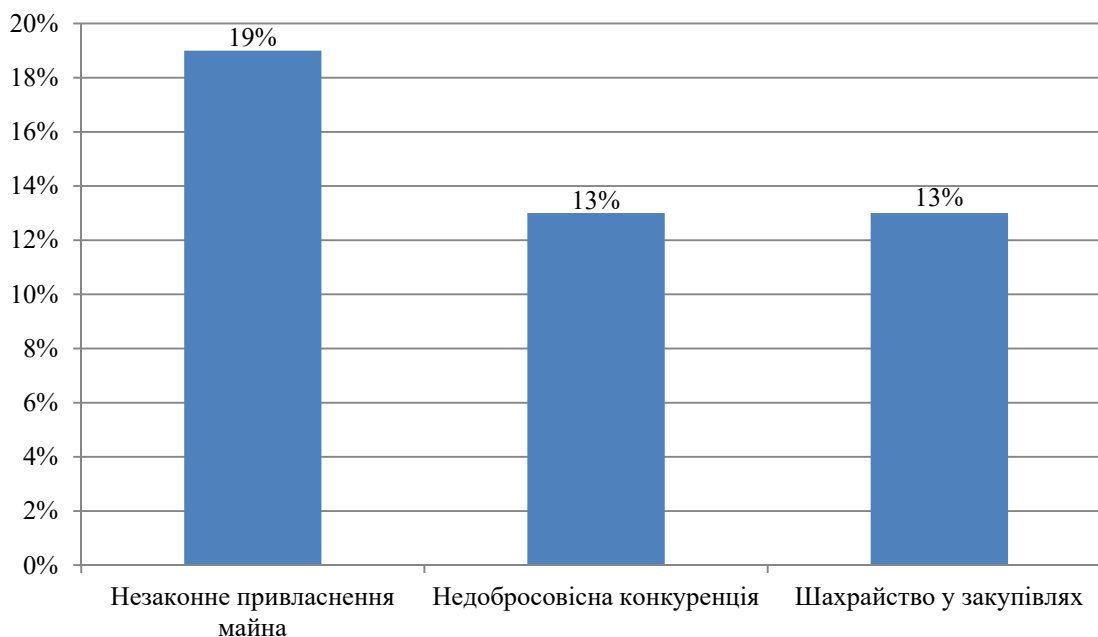

Рис. 1. Вплив недобросовісної конкуренції на результати фінансово-господарської діяльності українських компаній [4]

подарського суб'єкта, спрямована на одержання комерційної вигоди і забезпечення домінуючого становища на ринку за рахунок обману споживачів, партнерів, інших господарських суб'єктів і державних органів [11].

ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. № 236/36-ВР визначає під недобросовісною конкуренцією будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності [7].

При досить широкому трактуванні сутності поняття «недобросовісна конкуренція» не завжди вдається вірно класифікувати ті чи інші способи конкурентної діяльності. Нечіткі межі між здоровою та недобросовісною конкуренцією є передумовою виникнення гібридних фінансових конфліктів, основними проявами яких є економічне шпигунство, вплив на споживачів шляхом маніпулювання інформацією, підробка продукції конкурентів, підкуп і шантаж, корупція, шахрайство з фінансовою звітністю, обдурювання споживачів шляхом приховування дефектів тощо. Так, при здійсненні недобросовісної конкуренції часто використовують технології взаємодії із працівниками підприємства з метою отримання конфіденційної фінансової інформації та даних, що становлять комерційну таємницю. Це різноманітні перемовини, що часто відбуваються шляхом підкупу або з елементами психологічного тиску, зокрема, залякування, шантажу тощо. Крім того, недобросовісні конкуренти активно застосовують технології взаємодії з державними органами й внаслідок використання корупційних механізмів отримують конкурентні переваги на ринку. Особливе місце в процесі здійснення недобросовісної конкурентної діяльності відводять технологіям

взаємодії зі ЗМІ. Метою замовних PR-компаній є формування вигідної для конкурентів громадської думки про діяльність підприємства-жертви і, здебільшого, спрямовані на компрометування керівництва суб'єкта господарювання та продукції чи послуг, які ним пропонуються на ринку. У ЗМІ можуть поширювати неправдиву інформацію про незадовільний фінансово-господарський стан підприємства, невиконання ним зобов'язань перед контрагентами, анулювання ліцензій тощо. Згідно звітних даних Антимонопольного комітету України за 2020 р., найбільш поширеним видом недобросовісних дій, які здійснюються з метою досягнення неправомірних переваг у конкуренції, є поширення інформації, що вводить в оману. Цей вид порушення склав 85 % від загальної кількості дій, що належать до недобросовісної конкуренції суб'єктів господарювання [12].

Недобросовісна конкуренція, як і різноманітні методи боротьби з нею присутні у всіх країнах світу. Подолати повністю це явище практично не можливо, адже в умовах ринкової форми господарювання завжди існує частка суб'єктів підприємництва, які заради економічної вигоди вдаються до різних інструментів конкурентної боротьби, які можуть бути недобросовісними. Однак, щоб забезпечити належний рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання важливим є розроблення стратегії його діяльності з дотриманням своєрідного балансу інтересів учасників ринку (див. рис. 2). Підприємству необхідно здійснювати конкурентну розвідку щодо інших суб'єктів ринкового оточення з метою забезпечення інформаційної обізнаності про них та готовності до потенційно загрозливих дій з їх сторони та створити максимально можливий захист внутрішнього

середовища підприємства від проявів економічного шпигунства.

Під конкурентною розвідкою ми розуміємо діяльність, яка включає комплекс легальних методів отримання інформації про конкурента, в той час, як за економічного шпигунства застосовуються протиправні дії (див. рис. 3). На відміну від шпигунства, конкурентна розвідка здійснюється із дотриманням ділових етичних норм та передбачає збір даних про конкурентів, які ними не приховуються. Шпигунство має на меті збір конфіденційної інформації, даних комерційної таємниці, що є об'єктом захисту на законодавчому рівні та за зловживання із якими передбачено юридичну відповідальність.

Метою конкурентної розвідки є отримання таких даних:

- про ринкові тенденції з метою розроблення стратегії розвитку підприємства;
- про можливі інструменти тиску на підприємство зі сторони конкурентів з метою вироблення адекватних засобів протидії їм;
- про досвід функціонування на ринку підприємств-конкурентів з метою виявлення їх вразливих сторін та із врахуванням якого, покращення власної ринкової позиції;
- про місткість ринку, розмір і структуру капіталу конкурентів, їх фінансову стійкість, рівень фінансової незалежності, інструменти та алгоритми ціноутворення з метою прогнозування власного фінансового стану;
- про потенціал розвитку підприємства за межами регіону, в якому здійснюється фінансово-господарська діяльність;
- про умови ділового співробітництва конкурентів з партнерами з метою підвищення вигідності власної співпраці з контрагентами.

Крім того, конкурентна розвідка передбачає вивчення змін чинного законодавства в сфері

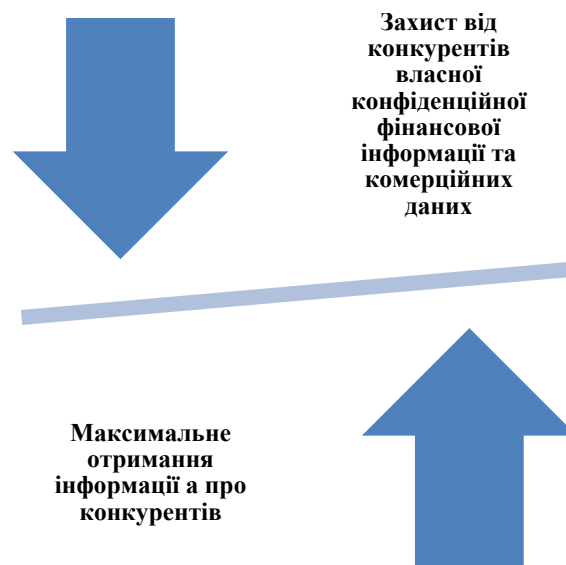

Рис. 2. Баланс фінансових інтересів учасників ринку при здійсненні конкурентної діяльності

функціонування підприємства, політичної ситуації в країні, міжнародної ситуації, кадрових потоків працівників, які можуть мати вплив на функціонування суб'єктів господарювання тощо.

Водночас, згідно дослідження РwC на сьогодні майже половина опитаних керівників підприємств в Україні не проводить взагалі або проводить лише неформальну перевірку та постійний моніторинг доброчесності своїх контрагентів [4].

Висновки. За ринкової форми господарювання дуже важко забезпечити баланс фінансових інтересів між конкуруючими підприємствами. Однак, створення дієвої системи регулювання конкурентних відносин з ефективним співвід-

Рис. 3. Особливості конкурентної розвідки та економічного шпигунства

ношенням саморегулювання та державного регулювання конкурентної діяльності є необхідною умовою ефективного функціонування і розвитку ринкової економіки в Україні. Тому на державному рівні необхідно постійно здійснювати пошук шляхів удосконалення механізму регулювання конкуренції. На рівні ділових одиниць потрібно дотримуватись ділового етикету при здійсненні конкурентної діяльності з метою формування позитивного іміджу на ринку, водночас, у разі наявності даних конкурентної розвідки щодо потенційної загрози недобросовісної конкурентних дій – своєчасно вживати ефективних заходів протидії їм.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бакалінська О. О. Конкурентне право : навч. посібн. Київ : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2010. 588 с.
2. Безух О.В. Захист від недобросовісної конкуренції у сфері промислової власності : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2001.
3. Борисенко З.М. Основи конкурентної політики : підручник. Київ : Таксон, 2004. 704 с.
4. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства : PwC, 2020. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/gecs-ua-2020-ukr.pdf> (дата звернення: 15.03.2021).
5. Еременко В.И. Особенности пресечения недобросовестной конкуренции. *Адвокат*. 2000. № 7.
6. Про охорону промислової власності : Конвенція від 20 березня 1883 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 15.03.2021).
7. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/36-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата оновлення : 16.10.2020) (дата звернення: 01.04.2021).
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата оновлення: 13.02.2020) (дата звернення: 12.03.2021).
9. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 №3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата оновлення: 04.03.2021) (дата звернення: 20.03.2021).
10. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата оновлення: 23.01.2021) (дата звернення: 01.03.2021).
11. Мочерний С.В. Основи економічної теорії : підручник / С.В. Мочерний, С.А. Єрохін, Л.О. Канищенко та ін.; за ред. С.В. Мочерного. Київ : ВЦ «Академія», 2001. 472 с.
12. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2020 р. URL: <https://amcu.gov.ua/news/richnij-zvit-amku-za-2020-rik> (дата звернення: 03.04.2021).
13. Трунцевский Ю.В. Финансовая безопасность: понятие и виды финансовых преступлений. *Вестник Ф*. 2007. № 2. С. 11–22. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/finansovaya-bezopasnost-ponyatie-i-vidy-finansovyh-prestupleniy/viewer> (дата звернення: 25.03.2021).

REFERENCES:

1. Bakalinska O.O. (2010) *Konkurentne* [Competition law]. Kyiv: Kyiv. nats. torh-ekon. un-t. (in Ukrainian)
2. Bezukh O.V. (2001) *Zakhyst vid nedobrosovisnoyi konkurentstsiyi u sferi promyslovoyi vlasnosti* [Protection against unfair competition in the field of industrial property]. Donetsk. (in Ukrainian)
3. Borysenko Z.M. (2004) *Osnovy konkurentnoyi polityky* [Fundamentals of competition policy] Kyiv: Takson. (in Ukrainian)
4. Vsesvitnye doslidzhennya ekonomichnykh zlochyniv ta shakhraystva (2020): PwC. Available at: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/gecs-ua-2020-ukr.pdf> (accessed 15 March 2021)
5. Yerenenko V.I. (2000) Osobennosti presecheniya nedobrosovestnoy konkurentstsiyi [Features of suppression of unfair competition]. *Advokat*, no. 7. (in Russian)
6. Pro okhoronu promyslovoyi vlasnosti: Konventsiya (1883) [On the protection of industrial property: Convention]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (accessed 15 March 2021).
7. Pro zakhyst vid nedobrosovisnoyi konkurentstsiyi: Zakon Ukrayiny (1996) [On protection against unfair competition: Law of Ukraine of]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D180#Text> (accessed 01 April 2021).
8. Pro zakhyst ekonomichnoyi konkurentstsiyi: Zakon Ukrayiny (2001) [On protection of economic competition: Law of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (accessed 12 March 2021).
9. Pro Antymonopolnyy komitet Ukrayiny: Zakon Ukrayiny (1993) [On the Antimonopoly Committee of Ukraine: Law of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (accessed 20 March 2021).
10. Pro publichni zakupivli : Zakon Ukrayiny (2015) [On Public Procurement: Law of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (accessed 01 March 2021).
11. Mochernyy S.V. (2001) *Osnovy ekonomichnoyi teorii* [Fundamentals of economic theory] Kyiv : VTS «Akademiya». (in Ukrainian)
12. Richnyy zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrayiny (2020) [Annual Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine]. Available at: <https://amcu.gov.ua/news/richnij-zvit-amku-za-2020-rik> (accessed 03 April 2021).
13. Truntsevskiy Yu.V. (2007) *Finansovaya bezopasnost': ponyatiye i vidi finansovykh prestupleniy* [Financial security: concept and type of financial crimes]. *Vestnik F*, no. 2. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/finansovaya-bezopasnost-ponyatie-ifinansovyh-prestupleniy/viewer> (accessed 25 March 2021).